

מתיבתא לנישואין

אוצר

ענייני נישואין

ברכות אירוסין

ברכת המזון

מבוארים

היות ומושקע במהדורה חדשה מפוארת זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל עפ"י הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית מספר זה, וכן אין לתרגם או לאכסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס, בביאורים במקורות ובכל ההוספות. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הפצה והזמנות:

'היכלי תורה'

בארה"ב:

Fax. (718)437-3514

Tel. (718)437-0054

בארץ ישראל:

טלפון (02)9924603

פקס (03)5435884

באירופה:

Tel. 44-20-8806-0176

מתיבתא

יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה "עוז והדר"

©

כל הזכויות שמורות
לממלכת התורה "עוז והדר"

Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New Square, N.Y. 10977

נדפס על נייר חו"ל
שאין בו חשש חילול שבת

נדפס בארץ ישראל
Printed in E. ISRAEL

הארות והערות יתקבלו בברכה
בת.ד. 9359 בית שמש
פקס: 03-5423180

כתובה

מבוא

כאשר נושא אדם הוא מתחייב לה סכום ממון, שהוא לבתולה שיעור מאתים זוז. חיוב זה אינו נגבה על ידיה מחיים, אלא באלמנות או בגירושין. חיוב הממון רמוז בתורה (שמות כב טו-טז): **וכי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה ושכב עמה, מהר ימהרנה לו לאשה.** ופירש רש"י: יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתובה וישאנה. **אם מאן יאמן אביה לתתה לו, כסף ישקול כמוהר הבתולות.** ופירש רש"י: כמוהר הבתולות, שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס, שנאמר (שמות כב כט) 'ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף'. מקור דברי רש"י אלו הם בדרשת הגמרא בכתובות (י.).

אמנם נחלקו הראשונים: יש אומרים שדרשה גמורה היא, וחיוב כתובה הוא מן התורה¹. ויש אומרים שאין החיוב אלא מדרבנן, והדרשות אינן אלא אסמכתא². למעשה נפסק להלכה שהחיוב הוא מדרבנן, שתקנו זאת כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה³.

עוד תקנו חז"ל שלא ישהה אדם עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, והיינו שלא ימעיט משיעור מאתים זוז, ושלא יועילו בזה מחילה ותנאי, ושלא יאבד ממנה שטר הכתובה, וכן שכל נכסי האיש יהיו משועבדים לחיוב זה⁴.

עיקר שטר הכתובה נועד לקיים תקנות אלו. בשטר זה מעידים העדים כי הבעל נתחייב את סכום הממון הנ"ל.

על החיוב הנ"ל יכול האיש להוסיף ולהתחייב מוצגו חיוב ממון נוספים⁵, ונקרא 'תוספת כתובה', ודין התוספת כדין העיקר [הוא המאתים זוז הנ"ל].

עוד תקנו חכמים שנכסי האשה שהכניסה לבעל, הם הנדוניא, הרי הם שלו לגמרי, והוא מתחייב את דמיהם לשלמם באלמנות וגירושין. נכסים אלו נקראים 'נכסי צאן ברזל'⁶, לפי שערכם קבוע ועומד והוא מחוייב בשווים, כפי ששמו אותם בעת הנישואין, אפילו אם אחר כך פחתו או הותירו. מנהגים שונים היו באופן שומת הנכסים, שיש שהוסיפו על השומא או שפחתו ממנה. כיום המנהג לקבוע את שומת הנכסים שהכניסה – ואפילו לא הכניסה דבר – בסך של מאה זקוקים כסף צרוף.

על הנדוניא יכול הבעל להוסיף ולהתחייב עוד תוספת ממון, ונקרא 'תוספת נדוניא'.

כיום המנהג שהבעל מוסיף ומתחייב מאה זקוקים כסף צרוף על תוספת הכתובה ועל תוספת הנדוניא. ובסך הכל הוא מתחייב, מלבד עיקר הכתובה, עוד מאתים זקוקים כסף צרוף. כל החיובים הללו מפורטים בכתובה⁷.

עוד מתחייב האיש לאשה במזונות, מלבושים ועונה, כנאמר (שמות כא י) 'אשרה [-מזונות] כסותה [-מלבושים] ועונתה לא יגרע'. אמנם נחלקו בזה בגמרא⁸, ויש הסוברים שחיובים אלו [מלבד חיוב עונה] הם דרבנן, ופירוש הפסוק שונה. גם חיובים אלו כתובים בכתובה, אף שהאיש מחוייב בהם גם אם לא נכתבו, וגם לא תקנו חז"ל להצריך בהם כתיבה דווקא.

מקורות וצינונים

ושלחן ערוך (סי' סו ס"ג וסי' סט ס"ז) **ו.** כתובות (נד:), וראה בגמרא (שם) שביארו מה החידוש בדבר. **ז.** ראה יבמות (סו:). **ח.** ראה בכתובה להלן ובהערות מה שנתבאר בכל זה באורך רב. **ט.** כתובות (מז:).

א. וראה שם רמב"ן. **ב.** כן שיטת ר"ת ור"י בתוספות בכתובות (י). **ג.** כן שיטת רוב הראשונים, ראה רא"ש שם (פ"א ס"י ט), **ד.** ראה טור ושלחן ערוך (סי' סו ס"ז) **ה.** ראה כתובות (נד: ופב:) ורמב"ם (אישות פ"ב הי"ח) ומ"מ, ונו"כ.

לְחֶדֶשׁ

.....

החודש

לְחֶדֶשׁ תְּשַׁכֵּימָא / לְחֶדֶשׁ מִרְחָשׁוֹן / לְחֶדֶשׁ כְּסֶלּוֹ / לְחֶדֶשׁ טֶבֶת / לְחֶדֶשׁ
שְׁבַט / בשנה פשוטה: לְחֶדֶשׁ אֲדָר / בשנה מעוברת: לְחֶדֶשׁ אֲדָר הָרִאשׁוֹן /
בשנה מעוברת: לְחֶדֶשׁ אֲדָר הַשֵּׁנִי / לְחֶדֶשׁ נִסָּן / לְחֶדֶשׁ אֲיָיר / לְחֶדֶשׁ סִיּוֹן / לְחֶדֶשׁ תַּמּוּז / לְחֶדֶשׁ אָב / לְחֶדֶשׁ אֵלוּל,
בא' דר"ח ממש"ך: שְׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִרְחָשׁוֹן / כְּסֶלּוֹ / טֶבֶת / בשנה פשוטה: אֲדָר / בשנה מעוברת: אֲדָר הָרִאשׁוֹן
/ בשנה מעוברת: אֲדָר הַשֵּׁנִי / אֲיָיר / תַּמּוּז / אֵלוּל,

השנה והמקום

שְׁנַת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁבַע עֶשְׂרִים / וּשְׁמֹנִים / וְתַשְׁעִים

וְאֶחָד / וּשְׁתֵּים / וְשָׁלֹשׁ / וְאַרְבַּע / וְחֲמִשׁ / וְשֵׁשׁ / וְשֶׁבַע / וּשְׁמֹנֶה
/ וְתַשְׁעַה

לְבְרִיאת עוֹלָם כִּי, לְמִנְיָה שְׁאֵנוּי מִנְיָיז פְּאֻיכּ במקום בו נעשה הקנין
דלהלן שהוא גם המקום בו חותמים העדים, עֵרִיכּ...

שְׁנַת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים

וּשְׁבַע מֵאוֹת

לְבְרִיאת עוֹלָם

שְׁאֵנוּי מִנְיָיז פְּאֻי עִיר

ב. העדות

אנו החתומים מטה מעידים אנו לְאִיָּלָא הַבְּחוּרִיכּ... בְּן מִנְיָיז
הַרְבֵּלִיכּ...

אמירת הקידושין והנישואין של החתן

אֲמַרְלִי לָהּ לְהָדָא בְּתוּלָתָא [לבתולה זו] לִי... בַּת מִנְיָיז הַרְבֵּי רַבִּי...

אִיךְ הַבְּחוּר... בְּן מִנְיָיז הַרְבֵּי

... אֲמַר לָהּ לְהָדָא בְּתוּלָתָא

... בַּת מִנְיָיז הַרְבֵּי רַבִּי ...

מקורות וצינונים

שהמנין הוא לבריא העולם לפי מה שאנו מונים בעיר זו, וראה כעין
זה בתשב"ץ (א ג). **כט.** ויש שכותבים 'מתא'. וכמוכן שכל זה
בעיר, ובכפר או במושב כותבים כפי הענין. וראה בנחלת שבעה (ס'
יב אות י) אימתי כותבים 'במדינת'. **ל.** לשון הכתובה הוא לשון
העדים, המספרים כי פלוני החתן אמר כך וכך והתחייב כך וכך, ועל
כן מן הראוי היה שיהא הנוסח 'אנו סהדי איך החתן' וכו', אמנם כתב
בכתובה כהלכתה (שפ"ב אש"י יא) שלא מצאנו נוסח זה בשום ראשון
וכמעט גם לא בשום אחרון, ועמדו בכך הראשונים, שהראב"ה (ס'
תקט"ז ד"ה תחילה) נהמבאר מדוע לא פתחו בלשון 'זכרון עדות' פירש
שלא רצו להוכיח בכתובה לשון עדות כבשאר טופסי שטרות, כדי לתת
לכתובה תוקף של מעשה בית דין, והתשב"ץ (אות א) פירש שכיון
שמתחילים בזמן, על כן אין נופל יפה לשון 'יודעים אנו עדים', ומה
שצריך לייחס את נוסח השטר לעדים, מתקיים זאת על ידי הנוסח
להלן 'וקנינא מיניה' וכו'. **לא.** ראה על פתיחה זו בתשב"ץ (אות ו).
לב. יש שלא כתבו תיבה זו, ועל כל פנים אין כותבים 'החתן' כדלהלן,
שעדיין לא נזכר שקידש את אשתו ונתרצתה לו. מהר"ם מינץ (ס' קט).
לג. בגיטין אין כותבים תארים, ראה בשו"ע (ס' קט"ז). ויש שנהגו
כן גם בכתובה. **לד.** ראה בהערה להלן אודות הלשון 'היו לי לאינתו',
שנחלקו הדעות אם הכוונה לקידושין או לנישואין. **לה.** בפשטות
נראה שהשטר כולל עדות על הנישואין או על הקידושין, או שזו
אינם מעידים אלא שאמר לאשה שאם תנשא לו אזי הוא מתחייב בכך
כך. וכצד הראשון נראה ממה שמסיימים בהמשך שאכן הסכימה הכלה
לכך. ובפוסקים לא נבאר דבר זה לאשורו. **לו.** אף שלא אמר החתן
את כל הדברים דלהלן, הקנין שעשה עליהם עבורה נחשב כאילו אמר
לה. **לז.** ובאלמנה וגרושה וכו', כותבים לפי הענין. ואף כאן אין
כותבים עדיין 'מורת', כיון שלא נזכר שכבר נתרצתה לו לאשה. מהר"ם
מינץ (שם).

יו"ם 'שנים עשר יום'. נחלת שבעה (ס' ז). **כ.** חסר וא"ו, שכן הוא
בכל מקום בתורה, וכתב הלבוש (ס' קכ"ג) שיש לכתובה בכתובה
'לחדש', עם שם י"ב יקח אשה חדשה, לעומת גט שכותבים בו 'לירח'
על שם 'גרש ירחים'. נחלת שבעה (ס"ב אות ד). ובלבוש (ס' סו ס"ג)
כתב עוד שלא יכתוב בכתובה 'לירח' שלא לפתוח פה לשטן. אבל
בהגהות בעל השואל ומשיב לנחליש שם צ"ל לכמה כתובות שהביאו
הראשונים שנכתב בהם 'לירח'. **כא.** ראה נחלת שבעה (ס' ד) בפרטי
דקדוק כתיבת שמות החודשים. **כב.** כתב הרמ"א (ס' קכ"ג) שאייר
בשני יודי"ן, ואם כתב גט ביו"ד אחת פסול אם לא בשעת הדחק,
ושיש שמפני זה נמנעים לתת גט באייר, ועיין שם בנו"כ עוד בזה.
וכתב בנחלת שבעה (ס' ד) שגם בתרגום יונתן (במדבר ט"א) הוא בשני
יודי"ן [ונמאידך ראה מהר"ל (ס' קפ"ט)], וכן הביא מילקוט חדש כתב
שיזיו ראשי תיבות אברום יצחק יעקב רחל שהם סוד המרכבה, הרי
שנכתב בשני יודי"ן, וראה בבית שמואל (סק"ק) שרמז לזה. **כג.** ונמצא
שבכתובה הנכתבת בלי 'אד"א' כותבים יום שלשים לחדש אדר הראשון
שהוא ראש חדש אדר השני, וצריך לתת את הדעת שיהיה בכתובה
מקום לכל התיבות הללו. **כד.** כיון שיש מניינים אחרים, כגון לחורבן
הבית, או למלכים או למלכי יון, מדגישים שהמנין האמור הוא לבריא
העולם. **כה.** ביו"ד אחת, שלא ישמע 'מנץ', נחלת שבעה (ס' יב אות
ט). ולא אומות העולם שמונים באופן אחר. ראה סדר הגט להר"י
מרגלית (ס' יט אות ז). **כז.** חסר וא"ו, שימונץ' יכול להתפרש לשון
הונאה. נחלת שבעה (שם אות י) בשם פוסקים. אבל הקריאה היא ודאי
'מונץ', וראה שו"ת להורות נתן (ח"ח ס' צד) שהאר"ך בענין זה.
כח. מוסיפים תיבה זו, כי יש מקומות שמונים באופנים אחרים. מהר"י
מינץ בסדר הגט (אות קט). ומה שאומרים כל הלשונות הללו, זהו משום
שגם במנין לבריא העולם יש כמה אפשרויות, כגון עם או בלי שנת
תורה, עם או בלי שנת המבול וכו', ולכן מדגישים את כל הפרטים,

"הוּי לִי לְאִנְתּוֹלָהּ – הִי לִי לְאִשְׁהָלִי, קִדַּת מִשָּׁה וַיִּשְׁאָלָהּ – שִׁיחִיהָ זֶה כִּדִּין הַתּוֹרָה וּגְזִירֹת חֲכָמִים וּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל^מ,"

וְהִי לִי לְאִנְתּוֹתוֹ פְּרֵת מִשָּׁה וַיִּשְׁאָל

התחייבותי במשאר כסותי ועונהי ובאשר חיובי ממוןי וכן בתשלומי כתובהי

וְאִנְא אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאִיזוֹן וְאֶפְרָנִס
וְתִיכִי לִיכִי פְּהֻלָּכוֹת גּוֹבְרִין וְהוֹדָאִין

– ואתן מזונותי, וְאֶפְרָנִס – ואספק את שאר הצרכים, מלבושיי ותכשיטיי ומדור ועודי, וְתִיכִי לִיכִי – אותך ולך, כלומר שאכבד ואזון ואלבש אותך ואעבוד לך, פְּהֻלָּכוֹת גּוֹבְרִין וְהוֹדָאִין – כמשפטי בני ישראל^מ,

מקורות וצינונים

לדעת הכל עליו שלם ממון זה את מזונות אשתו, ואין בזה דין סידור לבצל חוב. והראב"ה (ד"ה ואנא) פירש עוד שהמזכיר על ימי חוליה שעליו לטרוח ולשמשה עד שתתפרא, וכן כתב הריטב"א (כתובות שם ד"ה באומר). וכתב הריטב"א עוד, שיש לומר שנכתב כן לשפרא דשטרא ולישנא מעליא, שיטרח לעובדה ולכבדה במזונותיה ופרנסתה בכל כוחו. ובנחתל שבעה (שם אות יט) נקט בדרך מחודשת ש'אפלה' הוא לשון נקיה לחובת עונה, וראה גם מה שהביא בזה בטופס כתובות (עיסור הכתובה אות כה). **מה**. ראה לשון ראשון ותם שם. **מט**. כמו שאמרו ביבמות (סב). שיש לאדם לכבד את אשתו יותר מגופו. ראב"ה (ד"ה ואוקיר) ועוד. **נ**. ריטב"א שם, וכן כתבו החלקת מחוקק (ס"ז ע"ב ס"ק י) והבית שמואל (שם סק"ח). וכעין זה בנחתל שבעה (שם), עיי"ש. **נא**. הוא חיוב מזונות, שנחלקו בגמרא (כתובות י' מו:) אם הוא מן התורה, שנאמר (שמות כא י) שארה כסותה ועונתה לא יגרע, ושארה אלו מזונות, או שהוא מתקנת חכמים שתקנו לאשה מזונות תחת מעשה ידיה, ואף הראשונים נחלקו בזה להלכה, ראה תשב"ץ (שם). **נב**. כן הוא בשלחן ערוך (ס"ק קיד ס"ב) שמלבושים בכלל פרנסה. וחיוב מלבושים הוא מן התורה לסוברים שחיוב מזונות מן התורה, והוא בכלל 'כסותה' האמור בפסוק (שמות שם). **נג**. כגון נתנית מעה כסף. תשב"ץ (שם) נאך לא הזכיר מלבושים כי לנוסחתו מזכירים אותם בפרד, כעין נוסח הרמב"ם דלהלן. והראב"ה (ד"ה ואפרנס) הזכיר רק מלבושים ותכשיטים. וראה בנחתל שבעה (ס"ז יב אות יט) עוד בזה, שיש אומרים שאין נכללים בזה שאר תנאי כתובה, שלא נכתבו אלא דברים ההווים ורגילים. ונוסח הכתובה להרמב"ם (יב"ח פ"ד הל"ג) הוא 'אפלה ואוקיר ואסובר ואיזון ואפרנס ואכס'. 'אסובר' פירושו לשאת את משאה (ראה אונקלוס במדבר (יא יא)), היינו עשיית צרכיה. ולפי נוסחתו, 'איזון' הוא מזונות, 'אפרנס' אלו תכשיטים, ו'אכס' הם המלבושים, ושאר הצרכים נכללים ב'אסובר'. ואף ש'אפרנס' כולל הכל, רצו לפרט את הדברים. פירוש עץ חיים למהרי"ץ (בטופס כתובות שם). והתשב"ץ (שם) לנוסחתו 'ואפרנס ואסובר', פירש ששניהם היינו רק, אלא זה לשון מקרא וזה לשון חכמים. וראה עוד פירושים ב'אסובר', בנחתל שבעה (שם) ומה שהביא עוד בטופס כתובות (עיסור הכתובה אות כז). **נד**. נחתל שבעה (שם אות כב), וראה שם בבאור נוסחאות אחרות, ומה שהעיר עליו בעל השואל ומשיב בהגהותיו חלק לשבעה. והתשב"ץ (שם) פירש שכן דרך הארמית לומר 'אותי לך', וכן כאן 'אותך לך'. ולגבי 'יתיכ' במקום 'יתין' ו'ליכ' במקום 'לך', פירש שהוספת הו"ו' נמצאת גם בשלחן הקודש, כמו 'זמערטרכ' (החלק קג ד) 'יחיכ' (שם) 'למנותתיכ' (שם קטז ז). **נה**. על פי דניאל (ג יב) 'גברין יהודאין'. **נו**. נקט לשון 'להלכות' שהוא תרגום של 'משפטים', שכן הוא בפסוק (שמות כ ט) 'משפטים יהיו עשה לה', ותרגמו אונקלוס 'כהלכת בנות ישראל'. ראב"ה (ד"ה כהלכת) ועוד. **נז**. כתב התשב"ץ (אות י) שהכוונה היא שהוא מתחייב בדבר על פי הדין וההלכה, שמה

לח. כן הוא בשלחן הגמרא בהבאת לשון כתובת אנשי אלכסנדריה, ראה בבא מציעא (קד). **לט**. היינו הנשאי לי. ואין הכוונה לקידושין, שיתכן שכבר נעשו ואין עדיהם לפנינו, אלא הכוונה כאן לנישואין שבהם תלויה הכתובה, ובהם הוא מתחייב בכל האמור להלן. על פי ראב"ה (ד"ה איך), וראה גם בתשב"ץ (אות ח). ויש שפירשו שהכוונה כאן לקידושין, ראה מנחת שלמה (ח"ג ס"ק קג ס"ח י"ח) ונאכן בקידושין (ה) 'הרי את לי לאינתי' הוא לשון קידושין, וראה גם בבבא מציעא (שם). ונדון זה שייך גם לגבי פירוש הדברים דלהלן 'כדת משה וישראל', אם הוא מוסב על הקידושין או על הנישואין והכתובה, ראה מה שחובש שם בהערה. **מ**. לשון זו בכתובה מובאת בתוספתא (כתובות פ"ד ה"ט) ובירושלמי (שם פ"ד ה"ח). ואף הרמב"ם (יב"ח פ"ד הל"ג) שלא פסק לומר בשלחן הקידושין 'כדת משה וישראל', הביא לשון זו בנוסח הכתובה. וכן הוא בכל הכתובות העתיקות הנמצאות בידינו. ובסידור רס"ג (ע"ב ז"א), אף שאין תיבות אלו מופיעות אצלו בנוסח הקידושין, מכל מקום כתב שם שכשנותן לה את הכתובה אומר לה שתיקתנה ותיכנס בה לרשותו כדת משה וישראל. **מא**. ביאר הראב"ה (ד"ה כדת), שמלבד שכותב כן לומר שעושה מה שעושה אדעתא דרבנן, בא להודיע גם שלא כתב לה כתובה אלא אם תתנהג כדת משה ויהודית המבוארת בכתובות (ע"ב). ונאכן בתוספתא בכתובות (פ"ז ה"ה) כינתה את 'דת משה ויהודית' שבמשנה בשם 'דת משה וישראל'. עוד מצינו באבודרהם (ע"מ שנט) שביאר, כי 'כדת משה' היינו בזמן שהיא טהורה, ולסוברים שחופת נדה אינה מועילה, ו'כדת ישראל' היינו כמו שהתנהגו בנות ישראל שאפילו רואה דם תחרדל וכו' (וראה שם עוד), וכן הובא במטה משה (ח"ג פ"א ס"ז ז). אמנם בנחתל שבעה (ס"ז יב אות יח), דחה ביאור זה בחריפות, שהרי ההלכה היא שחופת נדה מועילה, ועיין שם שביאר שידת ישראל היינו שמדגיש שמקדשה בקנין כסף דווקא, כפי שנהגו ישראל. עוד פירש, שכסף זהו 'כדת ישראל', כיון שאינו מפורש בתורה אלא נלמד מגזירה שווה. ועיין שם עוד. **מב**. כל החיובים דלהלן בקטע זה הם חיובים שאפילו ללא כתיבה זו היה חייב בהם, שהם דין תורה או חיוב דרבנן מתנאי כתובה, ומכל מקום כתבים אותם בשטר הכתובה בנוסח, ובחלקם יש גם נפק"מ מכתביה זו, כגון שעל ידיה יהיה מחוייב בהם מן התורה (ככל חיוב ממון), או שבא לומר שלא מחלה לו עליהם וכו"ב. **מג**. ראה להלן שנחלקו בגמרא, יש אומרים שחיובי שאר וכסות נמזונות ומלבושין הן מן התורה, ויש אומרים שהן מדרבנן. **מד**. חיוב זה הוא ודאי חיוב גמור מן התורה. **מה**. מתנאי כתובה שהם מדברי חכמים, ראה בהערות להלן. **מו**. ראה להלן שנחלקו בגמרא, וכן נחלקו הראשונים להלכה, אם כתובה דאורייתא או דרבנן. **מז**. רבינו תם בתוספתא בכתובות (סג ד"ה באומר) ותשב"ץ (אות ט), והביאו (שם) את שיטת רבינו אליהו שהכוונה ב'אפלה' היא שישכיר את עצמו לצורך חיוביו ונראה בטור (ס"ז ע) ובתשב"ץ (שם) שאם השכיר עצמו והורית,

שער זיווגו של אדם

הכרזה על הזיווג קודם יצירת הולד

שנינו בגמרא (סוטה ב. סנהדרין כב.) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת, בת פלוני לפלוני. וכן אמרו (מו"ק יח.) אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובלי, מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש, מן התורה דכתיב (בראשית כד ג.) 'ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר'. מן הנביאים דכתיב (שופטים יד ז.) 'ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא', מן הכתובים דכתיב (משלי יט יד.) 'בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת'. ופירש הר"ן (שם ד"ה ומד') שהכוונה לומר, שזיווג אשה לאיש, אינו מקרה כשאר מקרים הנולדים על האדם משנה לשנה, שהם לפי מעשיו של אותה שנה, אלא גזירה קדומה היא מקודם שנולד בתחלת היצירה.

והקשתה הגמרא (סוטה וסנהדרין שם), שלכאורה דברים אלו סותרים את דברי רב שמואל בר יצחק שאמר בשם ריש לקיש, אין מזווגין לאדם אשה אלא כפי מעשיו, שנאמר (תהלים קכא ג.) 'כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים', וכן את דברי רבה בר בר חנה שאמר בשם רבי יוחנן, קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף, שנאמר (שם סח ז.) 'אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות', שמשמע שאינו כפי גזירה הראשונה. ותירצה הגמרא, שיש חילוק בין זיווג ראשון לזיווג שני, שהזיווג הראשון הוא על פי הגזירה הראשונה שהוכרזה קודם יצירת הולד, אבל זיווג שני הוא כפי מעשיו ואינו כפי הגזירה הראשונה, ועל כן אמרו שקשה לזווגם כקריעת ים סוף.

מהו זיווג ראשון ומהו זיווג שני

בביאור ענין זיווג ראשון וזיווג שני נאמרו פירושים רבים: **א.** דעת התוספות שאנץ (סוטה שם ע"ב ד"ה זווג) **והתוספות הרא"ש** (שם ע"א ד"ה הא) שהכוונה כפשוטה, זיווג ראשון הוא בחור הנושא בתולה, וזיווג שני הוא כגון

אלמן לאלמנה^א. ואף בחור הנושא אלמנה, או אלמן הנושא בתולה, חשוב זיווג ראשון^ב.

ב. **המאירי** (סוטה שם ד"ה מפנות) פירש, שזיווג ראשון הכוונה בקטנות שעדיין אינם ראויים לעונש וגמול, אבל לאחר שגדלו וראויים לגמול ועונש נקרא זיווג שני, שהזיווג הוא לפי מעשיו בגמול ועונש המגיע לו.

ג. **הבאר שבע** (סוטה שם ד"ה הא), **היעב"ץ** (שם ד"ה הא) **והחתם סופר** (שו"ת ח"ז ס"י לד.) ביארו בשם **חכמי האמת** (זוהר לך לך צא ב.)^ג, שכל הנשמות באות לעולם זכר ונקבה, וקודם יצירת הולד יכריזו הזיווג המתאיים אל נפשו והוא הזיווג הראשון, אך אחרי בואו לעולם בהגיע עת הנישואין ידינוהו כפי מעשיו, ואם זכה ישא את מי שיעדו לו וזה נקרא זיווג ראשון, אך אם אינם ראויים זה לזה, יעבירוהו ממנו ותנתן לאחר, וזה נקרא זיווג שני^ד.

ד. **העקידת יצחק** (בראשית שער ח ד"ה ואחר שהשלים לבאר) **והמלבי"ם** (תורה אור, בראשית פ"ב ד"ה הקדמה) פירשו, שכל זיווג בין איש לאשה נקרא זיווג שני, והוא ודאי לפי מעשי האדם. וזיווג ראשון הכוונה לענין חיבור החומר והצורה שבכל אדם ואדם, כמו שנאמר (בראשית ה ב.) 'זכר ונקבה בראם'.

ה. **הפתח עינים להחיד"א** (סוטה שם ד"ה ורבינו) **והבן יהוידע** (שם ד"ה ובאופן) כתבו בשם **האר"י** (ספר הכוונות ס:), שזיווג שני פירושו איש ואשה שהיו נשואים כבר בגלגול קודם ועתה חזרו שניהם בגלגול ונזדווגו זה לזה, ולפיכך זה יכול להיות אף בבחור הנושא בתולה אלא שהם מהנשמות שנתגלגלו. וכתב הבן יהוידע, שבוזה יתבאר כיצד לפעמים אדם נושא אשה בלי שום טורח וקטטה כלל, ולפעמים אינו נושא אותה אלא על ידי קטטות גדולות עד שישאנה ואחר שישאנה הם בשלום ובשלחה, וזה יורה על היות הזיווג גמור אלא שהוא זיווג פעם שנייה, ואם לא היתה בת זוגו לא היה שלום ביניהם אחר שנשא אותה^ה.

בית האוצר

ראשון. **ג. החתם סופר** שם כתב שהוא בשם האר"י ז"ל. **ד. וכעין** זה פירשו האגרא דמלכא (פ' משפטים), המראה יחזקאל (לך לך ד"ה וכמו כן), השפת אמת (סוטה שם ברש"י ד"ה לזווג) ועוד. **ה. המדרש** תלפיות (ענף הזיווג ד"ה ענין זיווג ראשון) ביאר ענין זה, שרק איש חוזר בגלגול על חטאיו אבל אשה לא מתגלגלת שוב אלא מקבלת את עונשה בגיהנום, אמנם לפעמים האשה מתגלגלת לא מחמתה אלא מחמת שבעלה חטא והוצרך להתגלגל ומגלגלים

א. והו' המקור למה שנהגים לכתוב בהזמנה שעושים לנשוא בחור עם בתולה 'עב"ג' - עם בת גילו, והיינו שהוא הזיווג שהכריזו עליו מן השמים בת פלוני לפלוני, וכמו שפירש הר"ן (נדרים לו: ד"ה ובכן) על 'בן גילו' בן מזלו. ברכת אברהם (הוונברגר, הקדמה שער ו), קובץ פעמי 'עקב (כרך ו עמ' קמח). **ב. אמנם** בשפת אמת ופירחי כהונה (סוטה שם) צידדו בדעת התוספות, שכל שאחד מהם הוא זיווג שני חשוב כזיווג שני, ורק בחור ובתולה קרויים זיווג

שיהיה חכם, שאז על ידי מעשיו כגון שפלות שעושה עצמו כמדבר, גם כן זוכה לאשה מאורסה דהיינו התורה שניתנה לו במתנה.¹

ג. **התפארת שלמה** (רמזי פסח, לאחרון של פסח ד"ה בענין) ביאר את מה שאמרו זיווג שני הוא לפי מעשיו בדרך רמז, שבזמן הגלות יש כח בידינו לגרום היחוד והזיווג בעולמות העליונים גם ביום טוב שני של גלויות, וזאת על ידי התורה ומצוות ומעשים טובים שעושים. ועיקר הדבר על ידי הצדיקים שבכל דור ודור היודעים ומכוונים בזיווג המידות העליונים.

ד. **במעגלי צדק** (בראשית ד"ה ומ"ש) פירש, זיווג ראשון היא החכמה הראשונה הבאה לו בכח תולדתו, שעליו מכריזים 'בת פלוני לפלוני', שהחכמה באה בכח תולדתה מאביה, ובזיווג שני החכמה היא רק לפי מעשיו.

ה. **העטרת ישועה מדזיקוב** (ליקוטים אות יח) ביאר, ע"פ מאמר חז"ל (ב"ר יב טו) שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, וכשראה שאין העולם מתקיים שיתפו במידת הרחמים, ומבואר שמעשה הבריאה בפועל היה במידת הרחמים. ולפי זה ביאר, שזיווג ראשון הוא כבריאת העולמות הקודמים במידת הדין, שמחמת כן לא היה להם קיום, וזיווג שני לפי מעשיו הוא במידת הרחמים, כמו מעשה בריאת העולם בפועל.²

ו. **באגרא דבי הילולי** (מערכה א תפארת יצחק אות ג) ביאר, ע"פ דברי הגמרא (ברכות ח.) במערבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הכי, מצא או מוצא, מצא דכתיב (משלי יח כב) 'מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', מוצא דכתיב (קהלת ז כו) 'ומוצא אני מר ממות את האשה' וגו', והיינו שהבחינו אם הוא זיווג ראשון, ואז אפילו אם האשה תהיה מרה כלענה, תהיה מוכרחת להשתנות לטוב, שכתוב 'מצא אשה מצא טוב', או שהוא זיווג שני, ואז 'ומוצא אני מר ממות את האשה', כיון שזיווג שני הוא לפי מעשיו, דהיינו שאין עשויה להשתנות, אלא מודדים לו בזה רק כמידתו.

ז. **בדודי לצבי** (דף יז. ד"ה והמאמר) ביאר, שבזיווג ראשון שעליו הוכרז קודם יצירתו, על ידו נעשה אדם, כמאמר חז"ל (יבמות סג.) שמי שאין לו אשה אין לו אדם, אמנם בזיווג שני הרי נעשה כבר אדם קודם לכן ע"י הזיווג הראשון, ועל הזיווג השני אמרו חז"ל (ברכות שם) 'במערבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הכי, מצא או מוצא',

ו. **הכתב סופר** (על התורה, בראשית ד"ה אעשה - השני, החדש, אגדות חז"ל, שבת ד"ה עוד) ביאר, שענין הזיווג הוא לשני ענינים: א. לקיום המין ומצות פריה ורביה ונגד היצר הרע. ב. כדי שיהיו לתועלת ולעזר זה לזה, שהאשה תעסוק בעניני עולם הזה, והבעל יוכל להשלים נפשו בתורה ומצוות, או לעסוק בעניני משא ומתן. ולשני ענינים אלו קראו זיווג ראשון וזיווג שני, ואין הכוונה לשתי נשים אלא שבכל אשה יש את ב' הענינים הללו, ועל ענין הראשון שהוא הזיווג לפריה ורביה הוא קרוי 'זיווג ראשון' ועליו אמרו שאינו תלוי בזכות וחובה אלא הוא נקבע ארבעים יום קודם יצירת הולד, אבל הענין השני שיהיו באחדות ונחת ותהא עוזרת ומסייעת בעדו, הוא קרוי זיווג שני, וזה תלוי בזכות לפי מעשיו, וכפי שאמרו (יבמות סג.) זכה עוזרתו, לא זכה הרי היא כנגדו.

ביאורים נוספים בענין זיווג ראשון ושני בדרכי הרמז והדרוש

א. **במדרש סגולת ישראל** (משפטים ד"ה אם בגפו) פירש את ענין זיווג ראשון וזיווג שני על דרך האמת, שזיווג ראשון הוא רמז לנשמות חדשות, שנותנים לאדם ע"פ הגזירה, וזיווג שני הוא רמז לסוד העיבור [של נשמת אדם אחר שמתעברת באדם זה], וזה נותנים לאדם לפי מעשיו.

ב. **התולדות יעקב יוסף** (שופטים ד"ה ובזה נ"ל) ביאר בדרך דרש לענין נתינת התורה לאדם, על פי דברי הרי"ף (על עין יעקב, עירובין נד. אות כד ד"ה מאי דכתיב וממדבר) על דברי הגמרא (שם) בפסוק (במדבר כא יח) 'וממדבר מתנה וממתנה נחליאל', שאם אדם עושה עצמו כמדבר שהכל דשין בו, ניתנה לו התורה במתנה, ונחלו אל, וביאר, שאף אם בשעת היצירה לא נגזר עליו שיהיה חכם, מכל מקום על ידי זה שעושה עצמו שפל, זוכה שניתנת לו תורה במתנה מצד שפלותו, ונחלו אל, היינו שהתורה שלמד שגורה בפיו ואינו משכחה [כפירוש רש"י (שם ד"ה וממדבר)], כי הקב"ה שוכן בקרבו, כדכתיב (תהלים לג יב) 'העם בחר לנחלה לו'. ולפי זה ביאר התולדות יעקב יוסף, שמה שאמרו (סוטה ב.) שאין מזווגין לאדם אשה אלא לפי מעשיו, היינו התורה המאורסה לישאל [כדרשת חז"ל (ברכות נז.)], אלא לפי מעשיו, ובזיווג ראשון הוא על פי מזל, שנגזר עליו שיהיה חכם בכל אופן, ובזיווג שני היינו כשלא נגזר עליו מצד המזל

בית האוצר

שעשה בגלגולו הקודם. ו. **וראה** ביאורים נוספים של התנ"י בזה ע"פ רמז וסוד בבן פורת יוסף (בראשית ד"ה וזהו שאמר) ובצפנת פענח (תרומה). ז. **והוסיף**, שכמו כן ביאת משיח בן דוד בב"א תהיה ע"י מידת הרחמים, כמו שכתוב (ישעיה נד ז) 'וברחמים גדולים אקבצך'.

עמו גם את בת זוגו, ועל זה נאמר (שמות כא ג) 'ויצאה אשתו עמו'. ולכן כאשר הזיווג נעשה בין בני זוג שבאו לראשונה לעולם הוא נעשה בקלות ובלא קטטה כלל, אך כאשר הזיווג נעשה בין בני זוג שבאו לעולם בגלגול הוא בא על ידי קטטה מפני שיש מקטרגים על הבעל שרוצים למנוע ממנו את זיווג מחמת העוונות

האדם זיווגו האמיתי. וזה מרומז באומרים 'שמה יקדמנו אחר ברחמים', שאחרי אותיות ר'ח'מ' הם אותיות ש'ט'נ', שאחר אות ר' הוא ש', ואחר ח' היא ט', ואחר מ' היא נ', אותיות 'שטן', וזהו שמה יקדמנו 'אחר' ברחמים, דהיינו מי שהוא 'אחר' אותיות ר'ח'מ' דהיינו השטן.

ב. בדברי שאול (לר"ש נתנון, חידושי אגדות, מו"ק יח. ד"ה מותר - הראשון) תמה, כיצד יתכן שיתבטל מה שנגזר כבר קודם יצירת הולד ע"י רחמים. ויישב, שבאמת אם היה נגזר שתהיה אשתו בלבד לא היה אפשר שיקדמנו אחר, אלא שלפעמים יש אשה שהיא נשאת לשני אנשים בזה אחר זה, ואז יוכל אחר להקדים השני ברחמים שזה ישאנה מקודם, ועל כך כוונת חז"ל שמה יקדמנו אחר, והיינו שגם הוא ראוי לישא אותה, אלא שהגזירה היתה שישאנה אחר כך, ועל ידי הרחמים יקדים לישאנה.

ג. בפרי יחזקאל (עמ' קמ) ביאר בדרך דרש, שהחשש שמה יקדמנו אחר ברחמים היינו שיקדמנו באהבה, כלומר שהאחר ימצא מנוחה איתה ולא זה שנגזר עליו, ולכן יש לו להקדים ליקחנה ברחמים.

ד. במטה אהרן (וישנעוץ, סוטה ב. ד"ה ונ"ל) ביאר, שאם בירידתם לגופים נפרדו זה מזה, זה ירד לגוף צדיק וזה לגוף רשע, בזה מועילה בקשת רחמים לשנות הכרוז שהוא ישאנה.

ה. בישכיל עבדי (שו"ת ח"ה או"ח סי' יט אות ז) ביאר, ע"פ דברי האר"י ז"ל (שער הגלגולים, הקדמות, הקדמה ה ד"ה הנה לפעמים), שהכועס טורפים וחוטפים לו נפשו ומחליפים לו אותה באחרת, ואת הנפש שהיתה לו נותנים לאחר. והוסיף שיתכן שגם ימשך מזה עוד דבר אחר, שאם עד עתה היתה מזומנת אל האיש הזה איזו אשה בת זוגו, כיון שנתחלפה נפשו ונתנה לאיש אחר, אותו איש אחר יקחנה. ולפי זה פירש הישכיל עבדי את הפסוק (איוב יח ד) 'טורף נפשו באפו', שיחליף נפשו באחרת ע"י כעסו. ולפי זה ביאר מה שאמרו שמה יקדמנו אחר ברחמים, שנאמר על הכועס, שטרם שיעשה תשובה ותחזור אליו נשמתו הקודמת שבת פלוני היא בת זוגו כפי שהוכרז, בינתיים יקדמנו אחר ברחמים, שהתפילה תפעל שיקבל נפשו של הכועס, וממילא אותה בת זוג שהיתה מיועדת לחברו תהיה בת זוגו, וכיון שזכה בה אין מוציאים אותה ממנו.

מדוע לא חילקו בין זיווג ראשון לזיווג שני

הקשו התוספות (מו"ק שם ד"ה ומי, סוטה ב. ד"ה הא), מדוע לא תירצה הגמרא את דברי שמואל שמוותר לארס

שכבר נעשה 'אינש' דהיינו אדם ע"י הזיווג הראשון כאמור, ועתה הזיווג השני הוא על פי מעשיו.

שמה יקדמנו אחר ברחמים

שנינו בגמרא (מו"ק יח:), אמר שמואל, מותר לארס אשה בחול המועד שמה יקדמנו אחר. ושאלה הגמרא, שהרי כבר בת קול יצאה ואמרה בת פלוני לפלוני ואין לו מה לחוש. ותירצה, שיש לחשוש שמה יקדמנו אחר ברחמים.

ובוהר (לך צא:), מבואר, שאלו שבאו בגלגול נשמות, יכולים להקדים ברחמים את הזיווג שלהם, ולכן אמרו לשון שמה יקדמנו 'אחר' ברחמים, 'אחר' בדוקא. ופירש המתוק מדבש, שכיון שבת זוגם לא באה בגלגול, נמצא שאין להם בת זוג, ועל ידי התפילה יכולים הם לקחת אשה אף שאינה בת זוגם והם חשובים כ'אחר'.

ובראשונים מצינו פירושים נוספים בביאור החשש שמה יקדמנו אחר ברחמים:

א. רש"י (שם ד"ה או איהו) ביאר, שהחשש הוא שיתפללו עליהם שימות אחד מהם. ומשמע שלשנות את הזיווג הראשון אי אפשר אף על ידי תפילה, אלא ניתן רק לגרום שימות אחד מהם.

ב. הריטב"א והתוספות הרא"ש (שם ד"ה שמה) פירשו, שפעמים יש בכח התפילה לבטל הגזירה והמזל שבעת הלידה.

ג. הר"ן (שם ד"ה שלא), **רבינו יונתן** (שם ד"ה שמה) **והנמוקי יוסף** (שם ד"ה ברחמים) פירשו, שיתכן שהתפילה תועיל שישא אדם את מי שאינה בת זוגו, אולם לבסוף ימות או יגרשנה וישאנה בן זוגה.

ד. התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' א בדרך השניה) פירש, שהגזירה בת פלוני לפלוני פירושה שכך הוא לפי סדר הטבע והכנות המזג אשר הם מסודרים מפאת גרמי השמים, וכשאדם מתנהג על פי טבעו זה יהא זיווגו, אלא שהאדם יש לו בחירה לבטל זאת הגזירה אם יתנהג על פי שכלו, וזהו שמה יקדמנו אחר בתפילה.

ובדברי האחרונים וספרי החסידות הוסיפו ביאורים בדרכי הפשט והרמז:

א. השר שלום מבעלזא (מהר"ש מבעלזא, שבת עמ' סח ד"ה לשדך) ביאר בדרך רמז, דהנה אם יקרה ה' לאיש את זיווגו האמיתי, אז ידורו באהבה וריעות ושלום ביניהם, וכשיש שלום בין האיש שכינה עמהם (ע"פ סוטה יז.), אכן השטן אינו רוצה בזה, ולכן עושה כל דבר להרחיק מן

בית האוצר

זה, נמצא שנשמת הנולד היא נשמת המת שהזיווג שהיה מיועד לה היא אימו שאין הוא יכול לשאתה, ולכן הוא יכול לקבל זיווג רק על ידי תפילה שיביאו לו זיווג של חבריו.

ח. וכן הוא במדרש תלפיות (ענף הזיווג ד"ה הא דאמר) שהכוונה למי שבא בגלגול לעולם ואין לו בת זוג, והוסיף שענין זה מצוי כאשר אדם מת ללא בנים ואחיו ייבם את אשתו ונולד להם בן מיבום

בחול המועד שמא יקדמנו אחר, שמדובר בזיווג שני, שבאופן זה אין בת קול המכרזת בת פלוני לפלוני. והניחו בקושיא. ונאמרו בזה שני תירוצים:

א. אחרונים רבים תירצו, שדברי שמואל נאמרו בסתם שמוטר לארס בחול המועד, ומכך שלא חילק בין זיווג ראשון לזיווג שני, מוכח שאף בסתם זיווג שהוא זיווג ראשון מותר לארס.

ב. הקדשי דוד והמשברי ים (סוטה שם) פירשו שהוא מחלוקת הסוגיות, שבסוגיא בסוטה נאמר 'ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת' אך במועד קטן נאמר 'בכל יום ויום בת קול יוצאת', מפני שסוגיא זו סברה שגם בזיווג שני יוצאת בת קול ומכרזת בת פלוני לפלוני.

האם הגזירה מוכרחת וכיצד אינה סותרת לבחירה

הרמב"ם (שמונה פרקים פ"ח, שו"ת סי' תלו) תמה על אגדה זו שבת קול מכרזת ואומרת בת פלוני לפלוני, שהרי יש מצות עשה של פריה ורביה על ידי נשיאת אשה בחופה וקידושין, ומסורת בידינו שאין הקדוש ברוך הוא גוזר על האדם שיעשה מצוה ולא שיעשה עבירה שאם כן עונש ושכר למה. ונאמרו בזה כמה תירוצים:

א. הרמב"ם (שו"ת שם) ביאר, שאף הגזירה היא רק דרך שכר או עונש, שאם האיש והאשה עשו מצוה שראוי ליתן להם שכר יפה יזדווגו זה לזה ויהא זיווגם משובח, וכן אם ראוי ליפרע מהם מחמת עבירה שעשו, מזווגם זה לזה ויהא ביניהם קטטה ומריבה. וכעין זה כתב **במנורת המאור** (פ"י) שההכרזה 'בת פלוני לפלוני' היא רק אם היא ראויה לו, אבל אם אינה ראויה לו, יתבטל הדבר וישא הראויה לו. והוסיף, שמה שמצינו כמה צדיקים שהיו להם נשים רעות, זהו כמו הייסורים

הבאים על הצדיקים בעולם למרק מהם מיעוט עונות שעשו, כדי שיזכו לעולם הבא. ומה שמצינו כמה רשעים שזכו בנשים חסידות, זהו משום שנזדמנה לו כדי שתוכיחנו ותחזירנו למוטב. או שאם אינו שומע לה לחזור בתשובה, נזדמנה לו לקבל שכרו בעולם הזה על מיעוט זכויות שבידו, ויפסיד חיי העולם הבא. או שנזדמן הרשע לצדקת כדי למרק ממנה מיעוט עונות שבידה ויתכפרו לה, בהתחברה לרשע על כרחו, כדי שתזכה לעולם הבא.

ב. הר"ן (מו"ק שם) **והתשב"ץ** (שו"ת ח"ב סי' א) תירצו, שאכן אם אינו רוצה לישא כלל זה תלוי ברצונו, ויכול שלא לישא, ורק אחר שהאדם מדעתו רוצה לישא הגזירה היא שישא את בת פלוני.

ג. עוד תירץ הר"ן, שאין סתירה בין גזירה וידיעה לבחירה, והיינו שהקב"ה יודע מראש כיצד יבחר האדם וכיצד יתנהג ולפי זה גזר מי יהא זיווגו. וכן תירץ **רבי מאיר ב"ר משה** (בתשובה לאחי השבלי הלקט, שבלי הלקט ח"ב סי' ו) שהבת קול רק מכרזת ואינה גוזרת, והרי היא כעוף המצפצף שפלוני יכנס תיכף אל הבית, שהעוף אין בכוחו לגזור דבר, אלא הוא אומר מה יעשה האדם בבחירתו. וכן כתב **בתוספות הרא"ש** (סוטה שם) שהקב"ה יודע מה שיבחר האדם.

ד. השואל ומשיב (לרי"ש נתנון, שו"ת מהדורה שביעאה סי' מד ד"ה ובדרך) תירץ, שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, והגזירה היא רק עליה שתנשא לפלוני, וכפי שמכריזים 'בת פלוני לפלוני' דוקא, ולא 'פלוני לבת פלוני', ועליו אכן אין גזירה אלא הוא תלוי בבחירתו, ורק האשה מקיימת גזירת שמים.

ה. בשם הקהלות יעקב הובא (פניני רבינו הקהלות יעקב ח"א עמ' לד) שהתבטא ואמר, נתאמת והתברר אצלי הרבה,

בית האוצר

יצירת הולד יוצאת בת קול ומכרזת. **יב. וכתב** כן על שאלת רש"י (שם ד"ה איני) בענין סתירת הגמרא מהבת קול האומרת בת פלוני לפלוני למה שאמרו אין מזווגים לאדם אלא לפי מעשיו, והקשה רש"י, שלכאורה הקב"ה יודע כיצד יתנהג האדם ואם כן לפי זה הוא קובע את זיווגו. ותירץ רש"י, שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וכפי שאמרו (נדה טז:) שלפני לידתו של אדם נגזר עליו אם יהיה גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני, ואילו רשע או צדיק לא אמרו. ועל זה הקשה הרא"ש, שתירוצו זה אינו מספיק, שהלא אף שיראת שמים היא ביד האדם מכל מקום הקב"ה יודע כיצד ומה יבחר האדם, ושוב אין סתירה בין בת פלוני לפלוני ללפי מעשיו. ותירץ, שאף שהקב"ה יודע מכל מקום אינו מכריז עליו את הגזירה, כדי שלא יטעה האדם ויחשוב שגזירה היא מלפניו ואין בידו הבחירה, ולכן הקשתה הגמרא סתירה בין ההכרזה בת פלוני לפלוני ללפי מעשיו. וכעין זה כתב המהרש"ל (ברש"י שם). ובענין זה של ידיעה ובחירה ראה עוד ברמב"ם (תשובה פ"ה ה"ה) ובריב"ש (שו"ת סי' קח).

ט. שפת אמת (סוטה שם ומו"ק שם), פירוש הר"ף ועץ יוסף (על העין יעקב מו"ק שם). **י. בשפת אמת** (סוטה שם) תמה על התוספות שלא תירצו כן. ובתחילה ביאר, שכוונת התוספות שאף בזיווג ראשון מותר לארס מחשש שמא יקדמנו אחר שאצלו הוא כבר זיווג שני. אלא שהעיר, שמנין שאכן יכול זה שהוא אצלו בזיווג שני ליקח לזה שהוא זיווג ראשון אצלו. עוד יישב כוונת קושייתם על פי מה שביארו המפרשים שזיווג ראשון פירושו הזיווג המתניח אל נפשו, אבל רוב הזיווגים הנעשים בין איש לאשה חשובים זיווג שני, כמוכח לעיל בענין 'זיווג ראשון וזיווג שני', ולפי זה ניתן לפרש את דברי שמואל שהתיר לארס בזיווג שני, לפי שסתם אירוסין קרויים זיווג שני. **יא. אכן** הר"ח (מו"ק שם) גרס, ארבעים יום קודם יצירת הולד בכל יום בת קול יוצאת. ומשמע שבכל יום מארבעים היום של יצירת הולד יוצאת בת קול, אבל לאחר יצירת הולד אין יוצאת בת קול. וכן כתב בהערות להגר"ש אלישיב (מו"ק יח) שלא מסתבר שהם חולקים אלא הכוונה אחת. וראה בספר עץ הדעת טוב למהר"ח"ו (ח"ב דרוש לחתן) שביאר הענין שבכל יום מארבעים יום של